

Onomastyka literacka

W dniach 21-23 września 1992 r. odbyła się VIII Ogólnopolska konferencja Onomastyczna zorganizowana przez Zakład Języka Polskiego Instytutu Filologii Polskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie i Komisję Onomastyczną Komitetu Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk. Tematem konferencji były zagadnienia dotyczące onomastyki literackiej. W konferencji wzięło udział około 70 osób. Wygłoszono 47 referatów.

Onomastyka literacka należy do młodszych działów onomastyki. W Polsce zaczęła się rozwijać dopiero w latach pięćdziesiątych. Zainteresowanie tym działem w ciągu pierwszych dwudziestu lat było jednak niewielkie. Znacznie wzrasta w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. Obecnie onomastyką literacką interesują się zarówno literaturoznawcy, jak i językoznawcy. Zajmuje się ona nazwami własnymi, które autor wprowadził do tekstu. Bada ich współistnienie z innymi środkami tekstotwórczymi utworu literackiego oraz funkcje w tekstach poszczególnych pisarzy. Jest to więc dyscyplina integrująca elementy onomastyki językoznawczej, teorii i historii literatury oraz stylistyki.

Spśród referatów podejmujących zagadnienia ogólne warto wskazać na kilka wystąpień. K. Rymut wygłosił referat „Onomastyka literacka a inne kierunki badań nazewnictwa”, w którym sformułował zadania stojące przed tą dziedziną badań językoznawczych. Każde dzieło literackie należy analizować w sposób indywidualny. Nazwy własne są częścią języka artystycznego utworu i pełnione przez nie funkcje są uzależnione od wielu czynników między innymi od gatunku literackiego i epoki. Należy za każdym razem określać na nowo funkcje, jakie pełnią nazwy w danym utworze.

Cz. Kosyl przedstawił główne nurty nazewnictwa literackiego, natomiast A. Cieślíkowa mówiła o nazwach własnych w tekstach różnych gatunków literackich, zwracając uwagę na wtórny charakter nazw i ich zależność od kompetencji autora, wyboru tematu, sposobu narracji, rodzaju tekstu (stylu i gatunku), sylwiczności tekstu i innych czynników. Nazwy własne dostają się do tekstów literackich na podstawie decyzji autora jego wyboru względnie kreacji. E. Rzetelska-Feleszko ustosunkowała się do perspektyw badawczych onomastyki literackiej. Za zasadniczy cel studiów nad nazewnictwem literackim uznała poznanie onimicznych

środków stylowych oraz procesów ich użycia. Opis nazewnictwa w dziele literackim jest fragmentem opisu szerszej gamy środków stylowych, jakimi operują twórcy dzieł literackich.

Jednym z podstawowych celów badawczych onomastyki literackiej jest określenie funkcji nazw własnych w utworach literackich. Zagadnienie to było przedmiotem referatu M. Knapbovej „O funkcjach vlastnich jmen v literarnich textach”.

Konferencję zakończyło posiedzenie plenarne, któremu przewodniczyli B. Kreja i B. Walczak. Wygłoszono cztery referaty. K. Handke mówiła na temat nazewnictwa jako narzędzia ekspresji, widząc w niej czynnik nazwotwórczy obejmujący imiona, przezwiska, toponimy i mikrotoponimy. Referentka podjęła również problem nazw literackich w toponimii miejskiej. Ł. M. Szewczyk mówiła na temat funkcji wartościującej nazewnictwa literackiego na przykładzie wybranych dzieł Adama Mickiewicza. Zwróciła uwagę, że podstawowym sposobem wartościowania są konotacje wartościujące i nasemantyzowane formacje nazewnicze. Znaczącą rolę odgrywa kontekst ich użycia, a także mikrokontekst części lub całości dzieła. L. Dmitrova-Todorova wygłosiła referat „Narodnata etymologia v onomastikata”. M. Buczyński wskazał na wpływ literatury pięknej na tworzenie nazw własnych w języku polskim.

Przed onomastyką literacką stoją dwa zadania: opracowanie nazewnictwa poszczególnych pisarzy oraz stworzenie syntez umożliwiających poznanie charakteru onomastyki poszczególnych epok literackich. Prace z zakresu onomastyki literackiej obejmują: 1) nazewnictwo poszczególnych utworów lub większej liczby dzieł jednego pisarza; 2) są monografiami omawiającymi nazewnictwo danych pisarzy lub określonego gatunku literackiego; 3) zajmują się określonymi, wybranymi zagadnieniami.

Szereg referatów dotyczyło funkcjonowania nazw własnych w różnych utworach i gatunkach literackich. J. Bubak przedstawił referat na temat nazw osobowych w powieściach (romansach) XIX wieku, I. Sarnowska-Giefing mówiła o onomastyce w satyrze staropolskiej, a M. Malec o funkcjach imion staropolskich w poezji romantycznej.

Ważne miejsce w obradach zajęła analiza nazw własnych w twórczości określonych pisarzy i poetów. Nazewnictwo w twórczości poetyckiej i dramatycznej Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej przedstawiła E. Hurnikowa, funkcje tropów toponomastycznych w liryce Tadeusza Różewicza omówił J. Hurnik, a E. Sławkowska i E. Rudnicka-Fira zajęły się poezją Cz. Miłosza w referacie: „Toponimy a mityzacja świata przedstawionego w poezji Cz. Miłosza”. Z. Leszczyński omówił nazwy własne u Wiecha, A. Siwiec nazwy własne w opowiadaniach Choro-

mańskiego, R. Mrózek nazwy własne w twórczości Gustawa Morcinka. Onomastykę powieści M. Rodziewiczówny przedstawiła B. Szargot, a M. Szargot zajął się analizą imion-masek w twórczości Zygmunta Krasińskiego. Archeologii nazewnictwa C. K. Norwida został poświęcony referat W. R. Rzepki i B. Walczaka. natomiast aluzjom onomastycznym w powieściach Stefana Kisielewskiego referat P. Żmigrodzkiego. Zagadnienie ukonkretniania świata przez nazwy własne było przedmiotem rozważań S. Podobińskiego, a nazwy znaczące w wybranych powieściach Tadeusza Konwickiego omówił Z. Chojnowski. O imionach u A. Fredry mówiła E. Wolnicz-Pawłowska, a W. Szulowska przedstawiła konstrukcje nazewnictwa typu: *Jacek Soplica zwany Wojewodą*.

Trzy referaty poświęcono nazwom własnym w literaturze dziecięcej i młodzieżowej. Onomastykę w twórczości dla dzieci Wojciecha Żukrowskiego omówił S. Kania. J. Głowacki zajął się zoonimami w utworach Edmunda Niziurskiego, a Ł. Lech przedstawiła wybrane zagadnienia dotyczące problematyki nazw własnych w literaturze dziecięcej i młodzieżowej.

Referat wygłoszony przez A. Bartoszewicza został poświęcony nazwom własnym w języku więźniów GUŁ-agu w rosyjskiej literaturze obozowej.

Trzy referaty poświęcono zagadnieniom słowotwórczym. B. Kreja przedstawił etymologię wybranych przyrostków antroponimicznych, E. Partyka semantykę ojkonimów z sufiksem *ak* i K. Ilievska budowę słowotwórczą nazw w utworach o tematyce ideologicznej.

Przedmiotem badań onomastyki literackiej są również nazwy własne występujące w literaturze ludowej, baśniach, pieśniach i przysłowiach. G. Surma omówiła nazwy własne w folklorze opoczyńskim, D. Kopertowska nazewnictwo osobowe i miejscowe świętokrzyskich legend i opowieści, E. Jakus-Borkowa analizowała antroponimy i ich funkcje w śląskich i kaszubskich dowcipach, a K. Długosz nazwy miejscowe w przysłowiach. Trzy referaty poświęcono nazwom własnym w pieśniach ludowych: L. Olivova omówiła nazwy własne w czeskich pieśniach ludowych, K. Nowik w piosenkach lwowskich i M. Biolik w mazurskich pieśniach ludowych z XIX w.

R. Šramek w referacie: „Slovník vlastních jmen slovenské lidové slovnosti” wskazał na potrzebę opracowania nazewnictwa folklorystycznego i wydania słownika tego typu nazw słowiańskich.

Ważne miejsce w obradach zajął problem przekładu nazw własnych. M. Basaj wygłosił referat dotyczący ogólnej problematyki nazw własnych w procesie przekładu, oparty na materiale tekstów literackich polskich i czeskich. M. Kamińska mówiła o onomastyce biblijnych tekstów przekładowych jako problemie badaw-

Stylistyka II

czym, a E. Umińska-Tytoń charakteryzowała nazwy osobowe w tzw. dynamicznym przekładzie Nowego Testamentu.

Dwa referaty poświęcono tytułom utworów literackich. Był to referat U. Kęsikowej „O tytułach utworów literackich M. Rodziewiczówny” oraz G. Pietruszewskiej-Kobieli „Właściwości tytułów i incipitów utworów Haliny Poświętowskiej”.

Referat E. Brezy został poświęcony pojęciu heortonimii, jako odrębnego działu onomastyki i określeniu jej przedmiotu badawczego. Heortonimia to dział chretonimii, zajmujący się nazwami świąt i uroczystości, czyli tzw. heortonimiami.

Materiały konferencji zostaną wydane drukiem w tomie „Onomastyka literacka”.

Maria Biolik (Olsztyn)